

Norges vassdrags- og energidirektorat
Postboks 5091 Majorstua
0301 Oslo

UTTALELSE TIL MELDINGER MED FORSLAG TIL UTREDNINGSPROGRAM OG SØKNADER MED KONSEKVENsutREDNING

Vi viser til høringsbrev av 21.4.2008 fra Norges vassdrags- og energidirektorat med meldinger og konsesjonssøknader om vindkraftanlegg i Rogaland og Vest-Agder.

Tiltakene

Saken gjelder melding og utredningsprogram for sju vindkraftanlegg, konsesjonssøknad med konsekvensutredning for fire vindkraftanlegg og søknad om nettilknytning for et vindkraftanlegg:

Tiltak	Plan	Kommune	Tiltakshaver
Faurefjellet	Melding	Bjerkreim	HybridTech AS
Skakksiå	Melding	Bjerkreim og Eigersund	Dalane Vind AS
Oksafjellet	Melding	Bjerkreim og Eigersund	Statkraft Development AS
Holmafjellet	Melding	Bjerkreim og Gjesdal	Zephyr AS
Risavika	Melding	Sola	Norsk Vind Pro AS
Stokkafjellet	Melding	Eigersund og Lund	Dalane Vind AS
Dufjellet	Melding	Sokndal og Lund	Zephyr AS
Svåheia	Konsesjonssøknad	Eigersund	Dalane Vind AS
Eigersund	Konsesjonssøknad	Eigersund	Norsk Vind Energi AS
Gilja	Konsesjonssøknad	Gjesdal	Fred Olsen Renewables AS
Skorveheia	Konsesjonssøknad	Flekkefjord	Norsk Vind Energi AS
Kraftledning Skåra-Svåheia	Søknad	Eigersund	Dalane Energi IKS

MERKNADER TIL MELDINGENE

Riksantikvaren har forespurt Rogaland og Vest-Agder fylkeskommuner om faglige merknader til meldingene. Merknadene er innarbeidet i gjennomgangen av de enkelte vindkraftanleggene.

Vi vil understreke at de aller fleste vindkraftverkene ligger i utmark. Dette er områder som i dag oppfattes som perifere, men som var viktige for livberginga i tidligere tider. Det kan derfor finnes spor etter beite, slått og setring i flere av planområdene. Dette kan også være kulturminner som går tilbake til førreformatorisk tid, og dermed er automatisk freda. Et eksempel på et særegent kulturminne for Rogaland er stakketufter eller alvedanser, som er spor etter konstruksjoner der det ble

lagret høy, eller eventuelt lyng, før det ble brakt ned til gården i løpet av vinteren som før.

På det nåværende punkt i prosessen er det følgende merknader til de enkelte tiltakene:

Faurefjellet

Meldingen gjelder et vindkraftverk med inntil 30 vindturbiner med effekt på til sammen opp til 90 MW, i tillegg til tilførselsveger og høyspentkabel/høyspentlinje. Faurefjellet er omtalt som et ja-område i fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland, bortsett fra den østlige delen, som ligger i et nei-område. Fylkesdelplanen setter begrenset konfliktgrad for området, med størst konflikt når det gjelder biologisk mangfold.

Meldingen inneholder svært dårlige kart over planområdet, men Riksantikvaren har likevel forsøkt å vurdere tiltaket. Det er i følge kulturminnebasen Askeladden ikke registrert automatisk freda kulturminner innenfor planområdet. Det er likevel et visst potensial for funn av kulturminner knyttet til utmarksbruk i området. Det er trolig noe løsmasser sørvest i planområdet. Her er det viktig å vurdere om det kan være kulturminner. Utmarksbruk kan være spor av jakt som fangstgroper eller bågåstaller, rester etter beiting, slått og setring eller andre spor av aktiviteter fra tidligere tider.

Det er også registrert flere kulturminner i influensområdet til vindkraftverket. Dette gjelder blant annet en rekke automatisk freda kulturminner som gravminner og gårdsanlegg. Verdien til disse og konfliktgraden mellom vindkraftverket og kulturminnene må avklares som en del av konsekvensutredningen. Riksantikvaren vil, etter innspill fra Rogaland fylkeskommune særlig trekke fram området ved Auglend, nordvest for planområdet, hvor det er registrert flere gravrøyser (id 4833, id 72006, id 72007, id 65462), rydningsrøyser, gardfar (id 14185) og en mulig bygdeborg (id 72008). På Skjæveland, vest for planområdet, ligger det et gårdsanlegg (id 4834) og et stykke lengre vest ligger de kjente gårdsanleggene på Storsheia og Store Svela. På Asheim står det tre SEFRAK-registrerte våningshus, to i verneklasse C og et i klasse B. I tillegg ligger Ivesdal kirke i nærområdet.

Faurefjellet ligger svært nær området der Holmaffjellet vindkraftverk er meldt. Sumvirkningene av disse to vindkraftverkene på landskap og kulturminner bør derfor visualiseres og utredes.

Skakksiå vindkraftverk

Meldingen gjelder et vindkraftverk med inntil 30 vindturbiner fordelt på et område på 7 km². Skakksiå ligger delvis i Eigersund kommune og delvis i Bjerkreim kommune. Det meste av området ligger innenfor et kanskje-område i Fylkesdelplan for vindkraft – ytre del i Rogaland (FDP-vind). Kartmaterialet som er lagt ved meldingen burde ha vært bedre.

Ifølge Riksantikvarens database over fornminner, Askeladden, er det ikke registrert automatisk freda kulturminner innenfor det meldte området. Planområdet har imidlertid et potensial for nye funn fra flere perioder. Forventningene knyttes først og fremst til aktivitetsspor etter fangst og utmarksbruk. Det kan være spor etter jakt i

form av for eksempel bågasteller eller fangstgroper. Utmarken har blant annet blitt brukt til beiting, slått og setring.

Innenfor planens influensområde er det flere kjente automatisk freda kulturminner, samt nyere tids kulturminner. Riksantikvaren vil, etter innspill fra Rogaland fylkeskommune, særlig trekke fram områdene i vest mot Bjerkreim og Holmen, hvor det finnes flere gravminner/gravfelt (bl.a. id 53639, 23995, 33866, 4419) og gårdsanlegg (bl.a. id 33864, 4842). I de samme områdene finnes det også flere SEFRAK-registrerte bygninger i verneklasse A, B og C. Av bygninger i verneklasse A kan en nevne et våningshus på Åsen og en korntørke ved Sagland. Sør for planområdet er det også en rekke SEFRAK-registrerte bygg. De nærmeste ligger på Toften og Terland, hvor det finnes to bygg i verneklasse A og tre bygninger i klasse B. I dette område ligger også Terland klopp som nylig er freda. Verdien av disse og konfliktgraden mellom vindkraftverket og kulturminnene må avklares som en del av konsekvensutredningen.

Riksantikvaren anbefaler at kulturminner i influensområdet blir nøye beskrevet og vurdert i forhold til vindkraftverket. Det er nødvendig med gode visualiseringer av vindkraftverket sett fra kulturminnenes lokasjon.

Oksafjellet

Meldingen gjelder et vindkraftverk på Oksafjellet i Eigersund og Bjerkreim kommuner i Rogaland. Statkraft ønsker å etablere maksimalt 50 vindturbiner i meldte område. Planområdet sammenfaller delvis med Dalane Vind AS sitt meldte anlegg på Skakksiå, og begge ligger innenfor et kanskje-område i Fylkesdelplan for vind – ytre del Rogaland (FDP-vind). I meldingen er kulturminner og kulturmiljø et av temaene i forslag til konsekvensutredningsprogram.

Innenfor planområdet er det ikke registrert automatisk freda kulturminner. Det er imidlertid potensial for nye funn i området, særlig aktivitetsspor knyttet til utmarksbruk og til jakt og fangst.

Innenfor planens influensområde ligger det flere kjente automatisk freda og nyere tids kulturminner. Mange av disse er sammenfallende med kulturminner i influensområde for Skakksiå. Riksantikvaren ønsker, etter innspill fra Rogaland fylkeskommune, at det blir foretatt en vurdering av påvirkning av kulturminnene i influensområdet, og at det lages gode visualiseringer av situasjonen.

Holmafjellet

Meldingen gjelder et vindkraftverk på 18-26 vindturbiner med effekt på til sammen opp til 66 MW, i tillegg til tilførselsveger og høyspentkabel/høyspentlinje. Holmafjellet er satt opp som ja-område i fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland. Fylkesdelplanen setter begrenset konfliktgrad for området, med størst konflikt når det gjelder biologisk mangfold og INON-områder. I kulturminnebasen Askeladden er det ikke registrert automatisk freda kulturminner innenfor planområdet. Det er likevel et visst potensial for funn av kulturminner knyttet til utmarksbruk i området, selv om sparsomme forekomster av løsmasser trolig reduserer muligheten for funn av kulturminner. Utmarksbruk kan være spor av jakt som fangstgroper eller bågasteller, rester etter beiting, slått og setring eller andre spor av aktiviteter fra tidligere tider. Rundt Holmavatn kan det være potensial for funn av steinalderboplasser, men dette

er avhengig av at det finnes løsmasser her. Det kan også være potensial for funn av bosetningsspor fra forhistorisk tid hvis det finnes hellere i området.

Det er også registrert kulturminner i influensområdet til vindkraftverket. Dette gjelder blant annet automatisk freda kulturminner som gravminner og gårdsanlegg. Verdien til disse og konfliktgraden mellom vindkraftverket og kulturminnene må avklares som en del av konsekvensutredningen. Riksantikvaren vil, etter innspill fra Rogaland fylkeskommune særlig trekke fram området i vest, ved Søyland (id 24278)), og i øst, ved Skjæveland (id 4834), der det ligger bl.a. forhistoriske gårdsanlegg. I nord, ved Auglend og Nedrebø, er det også flere automatisk freda kulturminner i form av gravminner (id 65462, 72007, 65461) og bosetningsspor fra steinalder (id 23990, 65460). Ved Kydland og Nedrebø står det flere SEFRAK-registrerte bygg i verneklasse C.

Holmafjellet vindkraftverk ligger svært nær området der Faurefjellet vindpark er meldt. Sumvirkningene av disse to vindkraftverkene på landskap og kulturminner bør derfor utredes og visualiseres.

Risavika

Meldingen gjelder et vindkraftverk på fire vindturbiner med effekt på til sammen opp til 26 MW, i tillegg til tilførselsveger og høyspentkabel/høyspentlinje. Risavika er ikke vurdert i fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland. I kulturminnebasen Askeladden er det ikke registrert automatisk freda kulturminner innenfor planområdet. Innenfor planområdet er det et nyere tids kulturminne på Flatholmen i form av en fyrstasjon. Potensialet for funn av spor fra steinalderbosetning innenfor planområdet anses som begrenset pga den lave høyden over havet, men her kan finnes yngre anlegg (jernalder/middelalder) knyttet til fangst og fiske. I tillegg er det et stort potensial for marinarkeologiske kulturminner i sjøområdene.

Det er også registrert kulturminner i influensområdet til vindkraftverket. Dette gjelder blant annet automatisk freda kulturminner som gravminner og nausttuffer. Verdien til disse og konfliktgraden mellom vindkraftverket og kulturminnene må avklares som en del av konsekvensutredningen. Riksantikvaren vil, etter innspill fra Rogaland fylkeskommune særlig trekke fram en rekke automatisk freda kulturminner i form av gravminner og gårdsanlegg, bl.a. på Kollnes og Jåsund. På fastlandet er det også flere nyere tids kulturminner i form av SEFRAK-bygg i verneklasse B og C. I Tananger står det også en vedtaksfreda bygning (id 87064) og loshavnen her utgjør et verneverdig bygningsmiljø regulert til spesialområde bevaring, jf. pbl § 25.6. I nærområdet er det også flere fyrstasjoner, bl.a. på Rott og Feistein lengre sør.

Mye av det nærmeste influensområdet til vindkraftverket er preget av at det tidligere lå et oljeraffineri her. Men ut fra Askeladden ser det også ut til at det fremdeles er bevart kulturminner her. Øya Rott ligger ca. 2 km vest for det planlagte vindkraftanlegget. På denne øya er det registrert et gårdsanlegg (id 54300) og flere gravminner (bl.a. id 72338, 65838, 65839, 5508) som er automatisk freda. Det er viktig at virkningene for dette kulturmiljøet visualiseres og vurderes i konsekvensutredningen.

Stokkafjellet

Melding med forslag til utredningsprogram for Stokkafjellet vindkraftverk foreligger. Planområdet ligger delvis i Eigersund og delvis i Lund kommune i Rogaland. Stokkafjellet ligger innenfor et ja-område i Fylkesdelplan for vind – ytre del Rogaland. Meldingen gjelder for et anlegg med ca 30 vindturbiner fordelt på et område på 8.3 km². Stokkafjellet er nabofjellet til Skakksiå, der Dalane Vind AS planlegger et annet vindkraftverk. Det finnes pr i dag ingen adkomst for kjøretøyer til Stokkafjellet. Det må anlegges veg inn i området, samt interne veger mellom mastene.

I følge fylkesdelplanen for vindkraft er det liten konfliktgrad i forhold til kulturminner i selve planområdet.

Innenfor planområdet er det ikke kjente automatisk freda kulturminner, men potensialet for nye funn vurderes som høyt. Dette gjelder spesielt for kulturminner knyttet til jakt og fangst, samt utmarksaktiviteter. Eksempler på dette kan være fangstgroper og bågasteller, samt spor etter beitebruk, setring og slått. Det er registrert jernvinnelokaliteter og hellere i influensområdet, noe som er typiske utmarksfunn og som også kan finnes innenfor planområdet.

Det finnes både automatisk freda kulturminner og nyere tids kulturminner i planens influensområde. Etter innspill fra Rogaland fylkeskommune ønsker Riksantikvaren å framheve områdene sør for planområdet, ved Neståsen, Byrkjemo og Tekse. Her det bl.a. registeret flere jernvinnelokaliteter (id 24428, 34729, 34737), hellere (id 54068, 24429, 5252). I tillegg finnes det gravminner (id 64453, 44299) og bosetningsspor (id 44297, 72036, 5251). I det samme området står det også flere SEFRAK-registrerte bygg, men disse er foreløpig ikke evaluert.

Dufjellet

Zephyr AS ønsker å anlegge vindkraftverk på Dufjellet i Sokndal og Lund kommuner i Rogaland. Melding om prosjektet foreligger. Det meldte området strekker seg over 10 km², og det er planlagt å anlegge ca 20 vindturbiner, samt anleggsveg inn til området og mellom hver vindturbin. Området ligger innenfor et nei-område i Fylkesdelplan for vind – ytre del Rogaland. Begrunnelsen er blant annet bygget på at det vil påvirke nasjonalt prioritert kulturlandskap, samt fornminnefelt med flere graver og rester etter et gårdsanlegg.

Det er pr i dag ikke registrert automatisk freda kulturminner innenfor planområdet, men potensialet for nye funn er til stede.

I influensområdet er det registrert flere automatisk freda kulturminner. Riksantikvaren ønsker, etter innspill fra Rogaland fylkeskommune, å framheve områdene sør og vest for planområdet hvor det bl.a. finnes hellere, med bosetningsspor (id 72391, 5567), gravminner (id 34568, 14930, 65886, 5568) og gårdsanlegg (id 14931, 65878). Vest for planområdet, på Netland, ligger det også en bygdeborg (id 65887). Øst for planområdet finnes det bl.a. en heller (id 34736), bosetningsspor (id 5261) og gravminne (id 15063). Rundt hele planområdet står det også en rekke SEFRAK-registrerte bygg som ikke er evaluert, særlig på Netland, Eia og Barstad. Det anbefales at kulturminner i nærheten av planområdet også blir beskrevet og kartlagt i konsekvensutredningen, og at en utreder i hvilken grad

utbyggingen vil påvirke disse visuelt. I denne sammenhengen er det også viktig at en lager visualiseringer som viser hvordan vindturbinene ser ut i fra kulturminnene/kulturmiljøene i influensområdet.

INNSPILL TIL UTREDNINGSPROGRAM

For øvrig inneholder meldingene kortfattede og relevante beskrivelser av tiltak og kjent kunnskap om bla. landskap og kulturminner. Vi har en del konkrete innspill til utredningsprogrammene.

Landskap

Planene bør ses i sammenheng med hverandre og med andre planer om etableringer av vindkraftanlegg i Rogaland og Vest-Agder der dette er relevant og der planene har sumvirkninger, enten med hverandre eller med andre planer. Dette må gjenspeiles i analyser, synlighetskart og fotomontasjer.

Forslag til visualiseringspunkter:

Visualiseringspunkter kan best velges ut i samarbeid med regionale og lokale myndigheter og interesser som kjenner områdene godt. Konkrete visualiseringspunkter bør velges ut i bl.a. i samråd med fylkeskommunene, kulturminneforvaltinga.

Kulturminne og kulturmiljø – inkludert undersøkelser etter kulturminneloven § 9

Innenfor planområdene må det foretas mer detaljerte undersøkelser av kulturminner og kulturmiljø. Det vil være nødvendig med feltregistreringer for å få et godt nok grunnlag til å vurdere konsekvensene for kulturminner. Det er viktig å få fram tilstrekkelig kunnskap om planområdene gjennom konsekvensutredningene. Undersøkelser etter kulturminneloven § 9 bør inngå som et grunnlag for dette.

Riksantikvaren ber om at det i utredningsprogrammene opplyses om at undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 normalt skal oppfylles før konsesjonsvedtak/ reguleringsplanvedtak. Det bør videre gå fram hvilken type undersøkelser av automatisk freda kulturminner som skal gjøres som del av konsekvensutredningen. Riksantikvaren understreker behovet for god kontakt mellom utbygger og hans konsulent og fylkeskommunens kulturminneforvaltning når det gjelder undersøkelser inne i planområdet. Den konkrete avklaring av tidspunkt for gjennomføring av § 9-undersøkelser skal gjøres mellom regional kulturminneforvaltning og utbygger for den enkelte plan.

Rogaland fylkeskommune anbefaler at kulturminner i nærheten av planområdet også blir beskrevet og kartlagt i konsekvensutredningen og at en utreder i hvilken grad utbyggingen vil påvirke disse visuelt. I denne sammenhengen er det også viktig at en lager visualiseringer som viser hvordan vindturbinene ser ut i fra kulturminnene/kulturmiljøene i influensområdet. Det er nødvendig å foreta en vurdering av planenes innvirkning på disse. Det gjelder hovedsakelig visuell innvirkning, men også tilgjengelighetsgrad. Det bør framlegges gode visuelle framstillinger som viser i hvilken grad kulturminnene vil bli påvirket av vindturbinene og annen infrastruktur tilknyttet vindkraftverket.

Riksantikvaren har gått igjennom de enkelte utredningsprogrammene og ønsker noe mer omfattende utredningsprogram for kulturminner og kulturmiljø der det legges vekt på følgende konkretisering:

Områdebeskrivelse og verdivurdering:

- Det skal avgrenses et influensområde med den visuelle fjernvirkning som utgangspunkt (i samarbeid med landskapstema)
- Det skal gis en kortfattet beskrivelse av influensområdets kulturhistorie
- Ev. kulturmiljøer omtales og avgrenses
- Det skal gjøres verdivurderinger av influensområdet og ev. avgrensede kulturmiljøer

Innenfor planområdet må det gjøres mer detaljerte undersøkelser av kulturminner og kulturmiljø. Det gjelder også infrastruktur og andre tiltak i tilknytning til realisering av tiltaket.

- Automatisk freda kulturminner, vedtaksfreda og andre nyere tids kulturminner og kulturmiljø innen planområdet skal kartfestes og beskrives
- Det skal foretas registreringer av automatisk freda kulturminner innen planområdet vha visuell befaring. Det bør normalt også gjennomføres undersøkelser etter kulturminneloven § 9 i forbindelse med KU/eller parallelt
- Det skal gjøres verdivurderinger av området og ev. avgrensede kulturmiljøer og kulturminner

Vurdering av konsekvenser:

- Tiltakets direkte og indirekte konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø i forhold til grad av berøring, skjemming, reduksjon av kilde- og opplevelsesverdi vurderes, også visuell påvirkning.
- Vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, nærmere undersøkelser av kulturminner og kulturmiljø før gjennomføring av tiltaket
- Vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, undersøkelser med sikte på å overvåke og klargjøre de faktiske virkningene av tiltaket på kulturminner og kulturmiljø
- Avbøtende tiltak og plantilpassinger i forhold til kulturminner og kulturmiljø må vurderes.

Våre tilrådninger om gjennomføring av undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 er i tråd med fylkeskommunen som anbefaler at en slik undersøkelse blir gjennomført seinest ved høring av planforslag/konsesjonssøknad med konsekvensutredning.

SUMVIRKNINGER

De planlagte vindkraftanleggene inngår i en lang rekke utbyggingsplaner og allerede konsesjonsgitte vindkraftanlegg i Rogaland. Riksantikvaren mener at det er svært viktig å utrede sumvirkningene av disse anleggene i forbindelse med konsekvensutredningene. Flere av de anleggene der meldingene er på høring i denne runden ligger nær hverandre. Noen av dem ligger også nær andre konsesjonsgitte eller planlagte anlegg. I tillegg til utredning av de enkelte vindkraftanleggene, bør det derfor gjennomføres utredninger som støtter opp under vurderinger av tilgrensende anlegg sett i sammenheng. Det gjelder både analyser, synlighetskart og

fotomontasjer, som sammen bør bidra til å klarlegge hvordan ei utbygging sammen med andre planlagte anlegg i området vil påvirke landskapet sett i sammenheng. Det er derfor svært viktig at sumvirkningen av disse anleggene visualiseres på en grundig måte i konsekvensutredningene slik at det er mulig å ta stilling til sumvirkningenes effekt på verdifulle landskap og kulturmiljøer.

Riksantikvaren har i samarbeid med Direktoratet for naturforvaltning fått prøvd ut visualiseringsteknikker som kan vise sumvirkninger på landskap i et område i Sunnhordland. Det er gjort forsøk med synlighetskart for flere anlegg, ordinære fotomontasjer og 360°-panoramavisninger. Arbeidene blir etter hvert lagt ut på Riksantikvarens nettsider. Riksantikvaren oppfordrer NVE til å finne løsninger på hvordan et slikt fellesmateriale for flere tiltakshavere rent konkret kan produseres.

MERKNADER TIL KONSEKVENsutREDNINGER OG KONSESJONSSØKNADER

Svåheia

Svåheia vindkraftverk ligger i Eigersund kommune i Rogaland. Nettilknytning er planlagt med 50kV på en strekning på 7 km. Planområdet består av 4000 da, som ligger sørøst i Eigersund kommune i Rogaland. Arealet som berøres direkte av avfallsanlegget og vindkraftanlegget er ca. 1200 da, og området ligger innenfor det området som tidligere er satt av til "annet byggeområde" og "avfallsbehandling". Planområdet i sin helhet er merket som et ja-område, i Fylkesdelplan for vind (FDP-vind), og anses som et svært gunstig område å etablere vindkraft i.

Riksantikvarens merknader er basert på hovedrapporten og fagrapporter for landskap og for Kulturminner og kulturmiljø.

Landskap

Tema belyses i egen fagrapport og med en forkortet versjon i hovedrapporten. Rapporten inneholder visualiseringer som er et nyttig hjelpemiddel for vurderingen, men det savnes oversiktskart. Det gis gode beskrivelser av landskapet med påpekning av kulturpåvirkningen som en viktig del av opplevelsen.

Kulturminner og kulturmiljø

Konsekvensvurderingene er basert på kunnskap om allerede kjente kulturminner og kulturmiljøer og på befaring i området. Det framgår ikke mer nøyaktig hvilke områder som er befart og hvilke områder som evt. ikke er befart. Dette burde framgått. Det er kun *potensialet* for nye funn av automatisk freda kulturminner som ble vurdert ved befaring. Rogaland fylkeskommune konkluderer med at området har et potensial for ikke synlige automatisk freda kulturminner i form av steinalderboplasser. I brev datert 22.5.08 varslet derfor kulturseksjonen at det må gjennomføres ytterligere arkeologiske registreringer før en kan komme med endelig uttalelse, jf § 9 i kulturminneloven. Riksantikvaren er enig i fylkeskommunens vurdering. Reguleringsplan kan ikke vedtas før undersøkelsesplikten er oppfylt. Ved nye funn vil konfliktnivået med kulturminner og kulturmiljø endres, og nye forutsetninger vil ligge til grunn for vurdering.

Det er avgrenset en rekke kulturmiljøer i vindkraftverkets influensområde. Disse er ikke vist på temakart som også viser kjente automatisk freda kulturminner.

Riksantikvaren har, etter innspill fra Rogaland fylkeskommune, innvendinger mot at hustufta (id53565) ved Brendamyrtjørna ikke er i utvalget. Denne blir liggende i underkant av 600 meter fra nærmeste vindturbin. Fylkeskommunen konkluderer med at vindturbinen allikevel ikke kommer til å ha skjemmende effekt på fornminnet. Rogaland fylkeskommune mener at tufta må avsettes som et spesialområde bevaring i reguleringsplanen. Riksantikvaren støtter dette kravet, og vil også understreke at det må settes av et tilstrekkelig område rundt hustufta. Det bør også undersøkes om det i tilknytning til hustufta kan ligge andre kulturminner som har forbindelse med bosetningen i hustufta. Hvert av kulturmiljøene og de mer enkeltstående kulturminnene er verdivurdert. En kort konsekvensvurdering og konsekvensgrad for hvert av miljøene burde vært framstilt i tabellform.

Kulturminner i planområdet

Konsekvensutredningen gir kun meget kortfattede og generelle vurderinger av potensialet for å finne automatisk freda kulturminner i planområdet. Det er ingen referanser til hva som er observert under visuell befaring i planområdene. Det konkluderes med at potensialet for å finne automatisk freda kulturminner er lavt. Rogaland fylkeskommune påpeker imidlertid at potensialet for å finne steinalderbosetninger definitivt er til stede. Fylkeskommunen mener det er umulig å komme med ferdig uttalelse før resultatene av undersøkelsene i henhold til § 9 i kulturminneloven foreligger. Riksantikvaren stiller seg bak kravet om undersøkelser etter § 9 i kulturminneloven.

Konklusjon

Riksantikvaren vil på bakgrunn av vindkraftverkets lokasjon, som en del av et område allerede regulert til søppelplass, i utgangspunktet ikke gå imot at det gis konsesjon for Svåheia Vindpark. En nærmere vurdering av konfliktgrad vil bli gitt i den tematiske konfliktvurderingen. Riksantikvaren oppfordrer til at den gamle postveien i områdets sørlige del ivaretas av reguleringsplanen som et spesialområde bevaring. Riksantikvaren minner imidlertid igjen om at reguleringsplan kun kan vedtas etter at undersøkelsesplikten jf § 9 i kulturminneloven er innfridd. Konfliktnivået kan endres etter undersøkelsene.

Konsekvensutredningen gir tilstrekkelige utredning av virkningen på landskapet. Kulturminneinteressene i influensområdet er for så vidt tilstrekkelig klarlagt. Hovedrapporten mangler viktige opplysninger fra fagrapporten. Det gjelder blant annet utelatelsen av hustuft id 53565.

Egersund

Egersund vindkraftverk i Eigersund kommune planlegges med 24-45 turbiner som vil gi en samlet effekt på opp til 110 MW. Nettilknytning er planlagt med 132 kV på en strekning på 8 km parallelt med eksisterende 300 kV linje fra vindkraftverket til Kjelland transformatorstasjon. Planområdet ligger i sin helhet i nordvestre del av Eigersundsfeltet, et av verdens største felt med anorthositt. Dette er en spesiell bergart som gir opphavet til det såkalte Dalane anorthosittlandskap, et glattskurt landskap med avrundete storformer. Avstanden fra Egersund by er om lag 5 kilometer. Områdene er preget av småkupert terreng med snau vegetasjon med enkelte innslag av barskog og ligger mellom 120-340 moh. Planområdet er på ca. 8 km².

Riksantikvarens merknader er basert på hovedrapporten og fagrapporter for landskap og for Kulturminner og kulturmiljø.

Deler av planområdet ligger innenfor et kanskje-område i fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland. Mesteparten av planområdet ligger utenfor de områdene som er detaljert analysert i fylkesdelplanen.

Landskap

Tema belyses i egen fagrapport og med en forkortet versjon i hovedrapporten. Rapporten inneholder gode visualiseringer som er et nyttig hjelpemiddel for vurderingen. Det gis gode beskrivelser av landskapet med påpekning av kulturpåvirkningen som en viktig del av opplevelsen.

Kulturminner og kulturmiljø

Konsekvensvurderingene er basert på kunnskap om allerede kjente kulturminner og kulturmiljøer og på to dagers befaringsnotat. Det er de nordligste og sørligste delene av vindkraftverket som er befart.

Det er avgrenset en rekke kulturmiljøer i vindkraftverkets influensområde. Disse er vist på temakart som også viser kjente automatisk freda kulturminner.

Riksantikvaren har ingen innvendinger mot utvalget. Hvert av kulturmiljøene og de mer enkeltstående kulturminnene er verdivurdert. En kort konsekvensvurdering og konsekvensgrad for hvert av miljøene er framstilt i tabellform.

Kulturminner i planområdet

Konsekvensutredningen gir forholdsvis generelle vurderinger av potensialet for å finne automatisk freda kulturminner i planområdet. Dette utdypes i fagrapporten der en trekker fram og diskuterer de kulturminnetypene som er mest vanlig i nærområdet. Det konkluderes med at potensialet for å finne automatisk freda kulturminner innenfor planområdet er forholdsvis beskjedent, men det legges vekt på at planområdet kan være brukt til en rekke utmarksaktiviteter. Det understrekes også at det må gjennomføres registreringer for å oppfylle kulturminneloven § 9, og at dette bør gjennomføres tidlig i den videre planprosessen.

Konsekvensutredningen konkluderer med at tiltaket har middels til stor negativ konsekvens for kulturminnene i influensområdet for vindkraftverket. Det er særlig konsekvensene for bygdeborgen på Beringsfjellet som trekker opp. Bygdeborgen er forholdsvis sjeldne kulturminner som har en svært karakteristisk landskapsplassering på mer eller mindre utilgjengelige høyder i terrenget. De henvender seg til store områder og har ofte svært god utsikt. De er dermed sårbare for omfattende terrenginngrep som et vindkraftverk er.

Konklusjon

Riksantikvaren vil på bakgrunn av store landskaps- og kulturminneverdier i det nære influensområdet til vindkraftverket og de indirekte virkningene på disse, anbefale at det arbeides målrettet med avbøtende tiltak slik at konfliktnivået reduseres, særlig når det gjelder bygdeborgen på Beringsfjellet. Det bør vurderes å fjerne eller flytte enkeltturbiner som blir særlig synlig fra bygdeborgen. En nærmere vurdering av konfliktgrad vil bli gitt i den tematiske konfliktvurderingen.

Konsekvensutredningen gir tilstrekkelig utredning av virkningen på landskapet. Kulturminneinteressene i influensområdet er godt beskrevet og det er gitt en tilstrekkelig vurdering av konfliktgrad. Riksantikvaren mener at utredningsplikten er oppfylt.

Gilja

Gilja vindkraftverk ligger i Gjesdal kommune i Rogaland. Nettilknytning er ikke utredet i denne omgang. Landskapet i influensområdet inngår i den søndre delen av Ryfylkefjordene. Området preges av dype fjorder og fjorddaler i et ellers høyereliggende landskap som strekker seg ubrutt i flere mil østover. Fjellene i den indre delen av influensområdet går opp i over 1000 meters høyde. Planområdet ligger i en vestlig, og noe mer lavereliggende utløper av dette fjellområdet.

Området er omtalt i fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland. Det er vurdert som et nei-område, vesentlig på grunn av svært stor negativ innvirkning på landskap og reiseliv og svært stor negativ regional visuell virkning.

Riksantikvarens merknader er basert på hovedrapporten og fagrapporter for landskap og for kulturminner og kulturmiljø.

Landskap

Tema belyses i egen fagrapport og med en forkortet versjon i hovedrapporten. Rapporten inneholder gode visualiseringer som er et nyttig hjelpemiddel for vurderingen. Det gis gode beskrivelser av landskapet med påpekning av kulturpåvirkningen som en viktig del av opplevelsen.

Det konkluderes med at det er middels/stor negativ konsekvens for landskap.

Kulturminner og kulturmiljø

Konsekvensvurderingene er basert på kunnskap om allerede kjente kulturminner og kulturmiljøer og på en dags befarings.

Det er avgrenset en rekke kulturmiljøer i vindkraftverkets influensområde. Disse er vist på temakart som også viser kjente automatisk freda kulturminner. Riksantikvaren har ingen innvendinger mot utvalget. Hvert av kulturmiljøene og de mer enkeltstående kulturminnene er verdivurdert. En kort konsekvensvurdering og konsekvensgrad for hvert av miljøene er framstilt i tabellform.

Det konkluderes med at det er liten negativ konsekvens for kulturminner og kulturmiljøer.

Kulturminner i planområdet

Konsekvensutredningen gir kun meget kortfattede og generelle vurderinger av potensialet for å finne automatisk freda kulturminner i planområdet. Det er ingen referanser til hva som er observert under visuell befarings i planområdene. Det konkluderes med at potensialet for å finne automatisk freda kulturminner er lavt. Dette utdypes i fagrapporten der en trekker fram og diskuterer de kulturminnetypene som er mest vanlig i nærområdet og potensialet for at de kan forekomme også innenfor planområdet. Det konkluderes med at potensialet for å finne automatisk freda kulturminner innenfor planområdet er forholdsvis beskjedent, men det legges

vekt på at planområdet kan være brukt til en rekke utmarksaktiviteter. Det understrekes også at det må gjennomføres registreringer for å oppfylle kulturminneloven § 9, og at dette bør gjennomføres tidlig i den videre planprosessen.

Konklusjon

Det er begrenset konfliktgrad når det gjelder forholdet mellom vindkraftverket og kulturminner og kulturmiljø innen vindkraftverket og i influenssona. Derimot er det større konflikt når det gjelder landskap. Riksantikvaren vil på bakgrunn av de store landskapsverdiene i det nære influensområdet til vindkraftverket og de indirekte virkningene på disse, anbefale at det fjernes turbiner som er spesielt konfliktfylte. Det bør også vurderes om enkelte turbiner kan flyttes. En nærmere vurdering av konfliktgrad vil bli gitt i den tematiske konfliktvurderingen.

Konsekvensutredningen gir tilstrekkelige utredning av virkningen på landskapet. Kulturminneinteressene i influensområdet er tilstrekkelig klarlagt. Riksantikvaren anser utredningsplikten for å være oppfylt for tema kulturminner og kulturmiljø.

Skorveheia, Flekkefjord Vest-Agder

Norsk Vind AS planlegger utbygging av Skorveheia vindpark, i Flekkefjord kommune i Vest-Agder. Tiltaksplanene omfatter utbygging av totalt 12 vindturbiner innenfor et planområde på ca 2 km². Det planlegges en total installert effekt på opp mot 36 MW. Størrelsen på vindkraftverket er stort sett bestemt ut fra begrensninger i kapasiteten i kraftlinjenettet. På det nåværende tidspunkt er det mest aktuelt å benytte 12 x 3 MW vindturbiner.

Riksantikvarens merknader er basert på hovedrapporten og fagrapporter for landskap og for kulturminner og kulturmiljø.

Landskap

Tema belyses i en egen fagrapport, med forkortet versjon i hovedrapporten. Rapporten inneholder gode visualiseringer som er et nyttig hjelpemiddel for vurderingen. Det gis meget gode beskrivelser av landskapet med påpekning av at området som turområde vil påvirkes av vindkraftverket.

Landskapet i influensområdet inngår i Flekkefjords landskapsvernområde. Dette ble opprettet ved Kongelig resolusjon 11. mars 2005. Vernet omfatter et sammenhengende kystområde på 54km². Formålet med Flekkefjord landskapsvernområde er å ta vare på et representativt og særpreget landskap med åpne sjøflater, urørt skjærgård og mektig kysthei, samt å sikre områder som er viktig for biologisk mangfold, truede og sårbare plante- og dyrearter, og et variert kulturlandskap med fornminner og nyere tids kulturminner. Skorveheia vindkraftverk vil ligge nord for landskapsvernområdet, men vil være synlig i store deler av det vernede naturområdet. Det er gjort detaljerte influensundersøkelser for hvert av de utvalgte kulturmiljøene, og i følge konsekvensutredningen blir ingen av dem skjjemende visuelt berørt av vindkraftverket. Det er lyngheiene på Hidrehei og Vardeheia som blir mest påvirket.

Kulturminner og kulturmiljø

Konsekvensutredningen er basert på kunnskap om allerede kjente kulturminner og kulturmiljøer. Det er foretatt befarings i området. Det framgår ikke mer nøyaktig

hvilke områder som er befart og hvilke områder som eventuelt ikke er befart. Dette burde framgått. Undersøkelsesplikten, kulturminneloven § 9, er ikke oppfylt. Det forventes ikke funn som vil komme i konflikt med eksisterende planer.

Det er registrert flere kulturmiljøer i planens influensområde. Disse er vist som soner på kart, og omfatter blant annet Flekkefjord by og uthavnen Kirkehavn på Hidra. Riksantikvaren har ingen innvendinger mot utvalget. Hvert av kulturmiljøene og de mer enkeltstående kulturminnene er verdivurdert. En kort konsekvensvurdering og konsekvensgrad for hvert av miljøene er framstilt i tabellform.

Det konkluderes med at det er liten negativ konsekvens for kulturminner og kulturmiljøer.

Kulturminner i planområdet

Det konkluderes med at potensialet for automatisk freda kulturminner er begrenset for det aller meste av tiltaksområdet, men at det vil være behov for ytterligere befaringer og registreringer i planområdet for en endelig avklaring.

Konsekvensutredningen tar for seg 8 kulturmiljøer som ligger innenfor planområdets influensområde. Det blir foretatt detaljerte gjennomganger og vurderinger av hvilke påvirkninger disse vil være utsatt for av vindkraftverket på Skorveheia. Det gis gode vurderinger av potensialet for å finne automatisk freda kulturminner i planområdet. Det er ingen referanser til hva som er observert under visuell befaring i planområdet. Det konkluderes med at potensialet for å finne nye kulturminner er lavt. Det gjøres imidlertid oppmerksom på at aktiviteter knyttet til utmarksbruk ikke har lagt igjen mange spor, og at man kan anta at Hidreheiene har vært viktige utmarksressurser for gardene i alle perioder.

Konklusjon

Konsekvensutredningen har følgende konklusjon i forhold til kulturminner og kulturmiljøer: *"Samlet vurdert vil Skorveheia vindpark medføre **liten negativ konsekvens** i forhold til kulturminner og kulturmiljø"* (s.28). Riksantikvaren støtter i utgangspunktet denne vurderingen, men en nærmere vurdering av konfliktgrad vil bli gitt i den tematiske konfliktvurderingen.

Konsekvensvurderingene i forhold til landskap er framstilt skjematisk, og det konkluderes her med at konsekvensene for landskapet i influensområdet er vurdert til å være middels negativ. Riksantikvaren er enig i denne konklusjonen.

Konsekvensutredningen gir tilstrekkelig utredning av virkningen på landskapet. Kulturminneinteressene i influensområdet er tilstrekkelig klarlagt. Riksantikvaren anser utredningsplikten for tema landskap og kulturminner og kulturmiljøer for oppfylt.

Kraftledning Skåra-Svåheia

Kulturminner er et av temaene i konsesjonssøknaden for ny 50 kV linje Skåra - Svåheia. - Innenfor delstrekningene 1 og 2 er det ikke registrert automatisk freda kulturminner, men i nærområdene finnes det flere kulturminner, særlig øst og nord for Koltetjørna som ligger vest for delstrekning 2. I delstrekning 3 er det registrert automatisk freda kulturminner tett opp til traseen ved Svåvatnet. Dette er et

gårdsanlegg med hustufter og gardfar (id 65402) og en rektangulær steinsetting (id 34241) som trolig er restene av et fangstanlegg. Søker er klar over disse kulturminnene, og understreker at de vil ta hensyn til kulturminnene slik at disse ikke berøres. Søker påpeker også at høyspentlinjen vil kunne redusere opplevelsverdien til kulturminnene ved Svåvatnet.

Det er ikke utført § 9-undersøkelser i områdene som omfattes av planen. Deler av traseen har et potensial for ikke-kjente automatisk freda kulturminner. Dette gjelder særlig innenfor delstrekning 3, men det kan også finnes ukjente kulturminner som kan bli påvirket av tiltaket ved de to andre delstrekningene, særlig med tanke på justeringer av gjeldende trase. Det er derfor en forutsetning at undersøkelsesplikten i henhold til § 9 i kulturminneloven blir ivaretatt i den videre planleggingen. Riksantikvaren støtter Rogaland fylkeskommune som anbefaler at en slik undersøkelse blir gjennomført i en tidlig fase av planleggingen. Vi vil også anbefale at søker lager illustrasjoner/fotomontasjer som viser hvordan mastene vil bli seendes ut i forhold til kulturminner i området, dette gjelder særlig ved Svåvatnet.

FORHOLDET TIL UNDERSØKELSESPLIKTEN I KULTURMINNELOVEN § 9

Riksantikvaren vil anbefale at undersøkelsesplikten oppfylles som en del av høringen av konsesjonssøknaden for alle de fire vindkraftverkene som det er søkt konsesjon for i denne omgang. Å registrere skrinne utmarksområder over marin grense er ikke spesielt kostbart, særlig ikke sett i sammenheng med øvrige kostnader ved prosjektering og bygging av vindkraftverk. Det vil lette detaljplanlegging og evt. videre framdrift av prosjektene om alle kulturminner innenfor de enkelte vindkraftverkene som er konsesjonssøkt i denne omgang er kjent tidligst mulig i prosessen. Dermed vil det være mulig å ta hensyn til kulturminnene i detaljplanleggingen og innarbeide avbøtende tiltak i god tid. De enkelte tiltakshavere bør ta kontakt med kulturminneforvaltningen i henholdsvis Rogaland fylkeskommune (Svåheia, Egersund, Gilja) og Vest-Agder fylkeskommune (Skorveheia) så raskt som mulig for å avtale arkeologisk registrering av planområdene med tilhørende tilførselsveier, kraftlinjer og riggområder og lignende.

Vennlig hilsen

Margrethe Tviberg
Margrethe Tviberg (e.f.)
seksjonssjef

Ingunn Holm
Ingunn Holm
rådgiver

Kopi til:

Rogaland fylkeskommune - Regionalutviklingsavdelingen - Kulturseksjonen,
Postboks 130 - Sentrum, 4001 STAVANGER
Direktoratet for naturforvaltning, 7485 TRONDHEIM
Vest-Agder fylkeskommune, Serviceboks 517, 4605 Kristiansand